

## تأثیر مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری نسبت به سالمند

مرضیه محمد قصابی<sup>۱</sup>، محسن ادیب حاج باقری<sup>۲\*</sup>، نگین مسعودی علوی<sup>۳</sup>

تاریخ دریافت 1392/09/07 تاریخ پذیرش 1392/11/05

## چکیده

**پیش زمینه و هدف:** مراقبت از سالمند، قسمت مهمی از وظایف حرفه‌ای پرستار است که ممکن است تحت تأثیر عواملی از جمله نگرش نسبت به سالمند قرار گیرد. در برخی از مطالعات گزارش شده است که دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان و مراقبت از آن‌ها نگرش منفی داشته و تمایلی برای مراقبت از افراد سالمند در آینده شغلی خود ندارند. همچنین اعتقاد بر این است که تجارب بالینی روی نگرش به سالمندان اثر می‌گذارد. از این رو، پیشنهاد شده است که برای ایجاد نگرش مثبت در دانشجویان پرستاری، هرچه زودتر آن‌ها در شرایط مراقبت بالینی از افراد سالمند قرار گیرند. لذا پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری دانشگاه علوم پزشکی کاشان نسبت به سالمند انجام گرفت.

**مواد و روش کار:** این پژوهش از شبه تجربی است که در آن تعداد ۵۹ دانشجوی سال چهارم پرستاری مورد پژوهش قرار گرفتند. نمونه‌گیری با روش آسان انجام شد. دانشجویان ترم ۸ (۳۲ نفر) در گروه کنترل و دانشجویان ترم ۷ (۲۷ نفر) در گروه مداخله قرار گرفتند. ابتدا از هر دو گروه پیش‌آزمون گرفته شد، سپس برای هر یک از ۴ زیر گروه (گروه مداخله) یک برنامه ۱۰ روزه مراقبت از سالمند اجرا شد. یک روز پس از روز دهم، پس‌آزمون از هر دو گروه انجام شد. جهت بررسی نگرش دانشجویان از پرسشنامه KAOP استفاده شد. داده‌ها با استفاده از نرم افزار spss version 11.5 و با استفاده از روش‌های آماری همچون شاخص پراکندگی، آزمون t مستقل، زوج، آزمون ANOVA، آزمون chi-square و آزمون دقیق فیشر تجزیه و تحلیل شد و سطح معناداری در همه آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

**یافته‌ها:** در پژوهش حاضر، فراوانی نگرش مثبت در دانشجویانی که در برنامه مراقبت از سالمند شرکت کردند از ۵۱/۹ درصد در ابتدا به ۴۳ درصد در انتهای مداخله کاهش یافته است اما فراوانی نگرش مثبت گروه کنترل از ۴۸/۱ درصد در ابتدا به ۸۱/۳ درصد در انتهای مطالعه افزایش یافت.

**بحث و نتیجه گیری:** به طور کل از یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که برنامه مراقبتی از سالمندان روی نگرش دانشجویان اثر منفی داشته است که این امر ممکن است به سالمندان ارتباط نداشته باشد و عوامل دیگری از جمله وضعیت سالمندان مقیم خانه سالمندان روی نگرش، تأثیر منفی گذاشته باشد

**کلیدواژه‌ها:** مراقبت، سالمند، نگرش

مجله دانشکده پرستاری و مامایی ارومیه، دوره دوازدهم، شماره اول، پی در پی 54، فروردین 1393، ص 10-1

آدرس مکاتبه: کاشان، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی کاشان، تلفن: ۰۳۶۱-۵۵۵۰۰۲۱

Email: adib1344@yahoo.com

## مقدمه

سالمندان در جهان علی‌الخصوص در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه دارد (۲). بر اساس آمارهای سازمان جهانی بهداشت، در سال ۲۰۰۰، ۶۰۰ میلیون سالمند در جهان وجود داشت که در سال ۲۰۲۵ به ۱/۲ میلیارد نفر و در سال ۲۰۵۰ به دو میلیارد نفر خواهد رسید (۳). در ایران نیز، نرخ رشد جمعیت سالمند از ۶/۶ درصد در سال ۱۳۷۴ به ۱۰ درصد در سال ۱۳۸۹ افزایش یافته و انتظار می‌رود این میزان تا سال ۱۴۴۰ به ۲۵/۱ درصد برسد (۴).

موضوع سلامتی و ارتباط آن با افزایش سال‌های زندگی در عصر حاضر چالش‌های فراوانی را به وجود آورده است. افزایش طول عمر و اضافه شدن جمعیت سالمندان یکی از دستاوردهای قرن ۲۱ بوده و سال‌خوردگی جمعیت پدیده‌ای است که جوامع بشری با آن روبرو شده و یا خواهند شد (۱). بررسی‌های انجام شده در زمینه سالمندی و آمارهای اعلام شده، نیز حکایت از سرعت روند سالمندی و افزایش شمار

<sup>۱</sup> دانشجوی کارشناسی ارشد پرستاری، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان

<sup>۲</sup> استاد مرکز تحقیقات پرستاری تروما، دانشگاه علوم پزشکی کاشان (نویسنده مسئول)

<sup>۳</sup> دانشیار گروه داخلی-جراحی، مرکز تحقیقات پرستاری تروما، دانشگاه علوم پزشکی کاشان

نسلی مورد مطالعه بوده‌اند که منجر به تغییر در نگرش افراد به سالمندی شده‌اند. از آنجا که افزایش شمار سالمندان و بروز تغییرات فیزیولوژیک نیاز به مراقبت از آن‌ها را نیز افزایش می‌دهد و مراقبت از سالمند قسمت مهمی از وظایف حرفه‌ای پرستار است و نیز با توجه به نقش پرستار در کمک به سالمندان در تطابق با ضعف‌های جسمی، روحی، روانی و اجتماعی آن‌ها (۲۰)، می‌توان مراقبت از فرد سالمند و ارتباط همه جانبه جسمی و عاطفی با آن‌ها را جزئی از برنامه‌های ارتباط بین نسلی دانست. این ارتباط ممکن است تحت تأثیر عوامل بسیاری از جمله نگرش نسبت به سالمندی قرار گیرد (۲۰) و روی مراقبت از آن‌ها اثر گذارد (۲۱،۲۲) به نحوی که پرستاران دارای احساسات و نگرش مثبت نسبت به سالمندان، زندگی رضایت بخشی را برای آن‌ها فراهم می‌آورند. در مقابل، وجود نگرش منفی ممکن است منجر به کاهش کیفیت مراقبت و عدم انتخاب حیطه کاری مرتبط با سالمندان توسط پرستاران و از بین رفتن نقش کلیدی آن‌ها در مراقبت از سالمندان شود (۲۳،۲۴). نتایج حاصل از برخی از مطالعات نیز نشان داده است که پرستاران در مقایسه با سایر گروه‌ها، دانش و نگرش مثبتی نسبت به سالمندی نداشته و در ارتباط با سالمندان دچار اضطراب بیشتری شده و اعتماد به نفس کمتری را ابراز داشته‌اند (۲۵). در بعضی از مطالعات نیز گزارش شده که دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان و مراقبت از آن‌ها نگرش منفی داشته (۲۶،۲۷) و تمایلی برای مراقبت از افراد سالمند در آینده شغلی خود ندارند (۲۷). در ایران نیز نگرش دانشجویان پرستاری به سالمندان بین خنثی و منفی گزارش شده است (۲۰) که می‌تواند آینده شغلی و تمایل آن‌ها در امر مراقبت از سالمند را تحت تأثیر قرار دهد (۲۶). همچنین اعتقاد بر این است که تجارب بالینی روی نگرش به سالمندان اثر می‌گذارد (۲۸). از این رو، پیشنهاد شده است که برای ایجاد نگرش مثبت در دانشجویان پرستاری، هرچه زودتر آن‌ها در شرایط مراقبت بالینی از افراد سالمند قرار گیرند (۲۵). مطابق برنامه معمول دانشکده پرستاری، دانشجویان ترم ۸ پرستاری یک بازدید یک روزه را از مرکز سالمندان انجام می‌دهند. این برنامه معمولاً طی یک روز از ساعت ۸/۵ تا ۱۲ در مرکز سالمندان گلابچی انجام می‌شود. در این برنامه، دانشجویان تنها به بازدید از بخش‌های مختلف مرکز سالمندان مانند سالن‌ها و اتاق‌های آسایشگاه، محوطه آسایشگاه، امکانات و تجهیزات آسایشگاه مانند آشپزخانه، رختشوی‌خانه، درمانگاه، ایستگاه‌های پرستاری، سالن کاردرمانی، سالن فیزیوتراپی، و سایر بخش‌های وابسته می‌پردازند و فرصت مراقبت و ارتباط با سالمندان برای آن‌ها فراهم نمی‌شود. با توجه به کمبود و نتایج متناقض مطالعات قبلی و گزارشات موجود مبنی بر نگرش

ماهیت فرایند پیری، سالمند و خانواده و به تبع آن جامعه را به طور توأم متأثر می‌کند (۵). دگرگونی ساختارهای اجتماعی از شکل سنتی به صنعتی در دهه‌های اخیر و تغییر نظام خانواده از گسترده با تأکید بر حفظ و نگهداری سالمند در درون خانواده، به نظام خانواده هسته‌ای و تمایل فرزندان به زندگی جداگانه از والدین، همراه با تحولات و بحران‌های مالی و فشارهای روانی حاصل از زندگی مدرن، منجر به تخریب جایگاه سالمندان و گسست عاطفی بین نسل‌ها و شانه خالی کردن آن‌ها از زیر بار خدمت به سالمند در خانواده شده (۲،۷-۵) و پای نهادها و سازمان‌های گوناگون مانند سراها و آسایشگاه‌های سالمندی را به عنوان جایگزین نقش‌های خانوادگی گذشته به معرکه باز کرده است (۶). این امر، تبعات سوء و نامطلوب روانی-عاطفی را برای سالمندان به دنبال دارد، به طوری که تقریباً ۴۰ درصد از مجموع بستری‌های بیمارستان‌های روانی را سالمندان تشکیل می‌دهد (۸). زبان‌های فاصله نسل‌ها فقط به سالمندان محدود نشده، بلکه ضمن محروم کردن جوانان و کودکان از منابع غنی پرورشی، پیوستگی تاریخی و فرهنگی آن‌ها را سست نموده، درک آن‌ها را از سالمندان و نیازهایشان کاهش داده، باعث توسعه روابط نامناسب میان جوان‌ترها و سالمندان شده است (۷). لذا ضروری است تا برنامه‌های گسترش دهنده روابط بین نسلی جهت بهبود نگرش نسبت به سالمندان به ویژه در مؤسسات آموزشی و درون خانواده به اجرا گذاشته شود (۹-۱۱). این برنامه‌ها، روشی برای نزدیک شدن جوانان و سالمندان به هم است تا با یکدیگر تعامل نموده، رشد یکدیگر را تسهیل کرده، و از هم بیاموزند، حمایت و مراقبت کنند (۱۲). این اعتقاد وجود دارد که این برنامه‌ها، باعث افزایش عزت نفس و رضایتمندی از زندگی، کاهش تنهایی و بهبود افسردگی در سالمندان و رشد و تکامل شخصیتی کودکان، تقویت نظام ارزشی جوانان و نگرش مثبت آن‌ها به سالمندان می‌شود (۱۳). با وجود این، بیشتر مطالعات، این برنامه‌ها را روی دانش آموزان مدارس ابتدایی اجرا کرده (۱۶-۷،۱۴) و مطالعات محدودی در ارتباط با کاربرد این برنامه‌ها در سنین بالاتر وجود دارد (۱۱،۱۷،۱۸) که نتایج آن‌ها نیز متناقض بوده است. به عنوان مثال: در مطالعه Kuehne گزارش شده است که ارتباطات بین نسلی می‌تواند تجارب مثبتی را برای نوجوانان و جوانان در پی داشته باشد (۱۱). اما مطالعه Barton در نتایج معکوسی گزارش داده است که این برنامه‌ها بر نگرش نوجوانان و جوانان به سالمندی تأثیر منفی می‌گذارد (۱۷). برنامه‌هایی مانند حضور سالمندان در کلاس‌های درس و یا همکاری افراد سالمند و با تجربه در پروژه‌های مختلف آموزشی با جوانان (۱۹،۱۱-۱۴)، بازدید از خانه‌های سالمندان و ارتباط با افراد سالمند (۷) از انواع برنامه بین

منفی دانشجویان علوم پزشکی نسبت به سالمندی و سرعت افزایش جمعیت سالمندی کشور و نیز توصیه محققان پیشین به بررسی آثار ارتباط بین نسلی در دانشجویان (۲۸۰۷،۲۰)، تحقیق حاضر با هدف بررسی تأثیر یک برنامه مراقبت از سالمند بر نگرش دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان، پرداختند.

## مواد و روش‌ها

این پژوهش از نوع شبه تجربی دو سو کور است که در آن تعداد ۵۹ دانشجوی سال چهارم پرستاری مورد پژوهش قرار گرفتند. نمونه گیری با روش آسان انجام شد. به این منظور، بعد از اخذ مجوز از دانشکده پرستاری و مامائی کاشان، دانشجویان ترم ۸ (۳۲ نفر) در گروه کنترل و دانشجویان ترم ۷ (۲۷ نفر) در گروه مداخله قرار گرفتند. دانشجویان گروه مداخله در ابتدا از این که تحت مطالعه هستند اطلاع نداشتند و این امر در انتهای مداخله به اطلاع آن‌ها رسید. همچنین فردی که تجزیه و تحلیل داده‌ها را انجام داد از این که کدام گروه تحت مداخله بوده اطلاع نداشت.

در ابتدا همه دانشجویان در یک کلاس گردآورده شدند و پیش از آزمون انجام شد. سپس، گروه مداخله به ۴ زیر گروه کوچک ۶-۷ نفره تقسیم شدند. گروه کنترل نیز مطابق گروه بندی انجام شده از طرف دانشکده در ۴ زیر گروه ۸ نفره قرار گرفتند. برای هر زیر گروه (از گروه مداخله)، یک برنامه ۱۰ روزه مراقبت از سالمند اجرا شد. طی این برنامه، که یک روز پس از پیش آزمون، در محل سرای سالمندان گلابچی کاشان شروع گردید، دانشجویان از ساعت ۸ صبح تا ۱۳ به مراقبت از سالمندان می‌پرداختند. به هر دانشجوی روزانه ۲ سالمند تخصیص داده می‌شد تا به مراقبت بپردازد که شامل برقراری ارتباط با سالمند، اخذ شرح حال و تاریخچه سلامت، اخذ تاریخچه زندگی خانوادگی-اجتماعی، بررسی وضعیت سلامت سالمند، همراهی و گردش با سالمند در محوطه خانه سالمندان، تدوین مشکلات و نیازهای پرستاری و انجام مداخلات مراقبتی-حمایتی-درمانی لازم، و نیز همراهی با سالمند در یک گردش یک روزه در خارج از سرای سالمندان بود. هر یک از زیر گروه‌های گروه کنترل، نیز به طور همزمان با زیر گروه معادل خود از گروه مداخله، برنامه کارآموزی معمول ۹ روزه خود را در بخش‌های داخلی و جراحی عمومی می‌گذراند و در پایان یک بازدید یک روزه را از مرکز سالمندان گلابچی انجام می‌داد. بازدید گروه‌های کنترل به گونه‌ای تنظیم می‌شد که با حضور گروه مداخله در مرکز سالمندان همزمان نشود. یک روز پس از روز دهم، پس از آزمون از هر یک از زیر گروه‌های مداخله و کنترل انجام می‌شد. به این ترتیب، پس از آزمون برای گروه کنترل نیز همزمان با گروه مداخله انجام شد.

ابزار جمع آوری داده‌ها، دو قسمت بود: بخش اول آن شامل ۸ سؤال درباره مشخصات فردی دانشجویان نظیر سن، جنس، ترم تحصیلی، داشتن فرد سالمند در خانواده، نوع نسبت با فرد سالمند در خانواده، داشتن رابطه دوستی با فرد سالمند، مدت زمان ارتباط قبلی با فرد سالمند، سابقه بازدید و ارتباط با سالمندان مقیم در سرای سالمندان، و مشاهده یا مواجهه با برنامه‌های تبلیغی عمومی از رسانه‌ها با سوژه سالمندی بود. بخش دوم پرسشنامه، ابزار<sup>۱</sup> KAOP جهت بررسی نگرش نسبت به سالمندان بود. این پرسشنامه متشکل از ۳۴ گویه مرتبط با سالمندان است. ۱۷ گویه آن انعکاس دهنده نگرش منفی و ۱۷ گویه بیانگر نگرش مثبت به سالمندان است. این مقیاس به صورت لیکرت ۶ گزینه‌ای به صورت بسیار موافق (۶)، موافق (۵)، کمی موافق (۴)، کمی مخالف (۳)، مخالف (۲)، و بسیار مخالف (۱) طراحی شده است. در این مقیاس اظهارات منفی به صورت ۱۲۳۴۵۶، از راست به چپ و اظهارات مثبت به صورت ۶۵۴۳۲۱ از چپ به راست علامت گذاری می‌شود و در نهایت نمرات گویه‌ها برای دست یابی به نمره کل با یکدیگر جمع می‌شوند. کمترین نمره ممکن در این مقیاس ۳۴ و حداکثر آن ۲۰۴ است. نمرات بالاتر، نشان دهنده نگرش مثبت تر به سالمندی است. در مطالعه حاضر، نمره ۱۱۹ به عنوان نقطه برش نگرش مثبت و منفی در نظر گرفته شد. به این ترتیب، نمرات کمتر از آن به عنوان نگرش منفی و نمرات بالاتر به عنوان نگرش مثبت در نظر گرفته شد. این پرسشنامه در بسیاری از مطالعات مورد استفاده قرار گرفته و ثبات درونی آن اندازه گیری شده است. آلفای کرونباخ در مطالعات مختلف برای گویه‌های مثبت بین ۰/۶۶ تا ۰/۷۷ و برای گویه‌های منفی بین ۰/۷۳ تا ۰/۸۳ و برای کل گویه‌ها ۰/۷۹ گزارش شده است (۲۹). در ایران نیز این پرسشنامه توسط رژه، ترجمه و روایی سنجی گردیده و ثبات درونی آن اندازه گیری شده که آلفای کرونباخ برای گویه‌های مثبت ۰/۸۶ و برای گویه‌های منفی ۰/۸۳ و برای کل گویه‌ها ۰/۸۳ به دست آمده است (۳۰). پس از جمع آوری داده‌ها، با استفاده از نرم افزار spss version 11.5 و با استفاده از روش‌های آماری همچون شاخص پراکندگی، آزمون t مستقل جهت مقایسه میانگین نمرات نگرش در متغیرهای دو حالتی (مانند جنس، نوع خانواده و...)، t زوج برای مقایسه نگرش ابتدا و انتهای مداخله و نیز از آزمون ANOVA جهت مقایسه میانگین نمرات نگرش در متغیرهای بیش از دو حالت استفاده شد. هم چنین از آزمون chi-square و آزمون دقیق فیشر برای مقایسه متغیرهای کیفی استفاده شد. سطح معناداری در همه آزمون‌ها ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

<sup>1</sup> Kogan's attitude towards old people

ملاحظات اخلاقی:

پرسشنامه تأییری بر نمرات درسی آن‌ها نخواهد داشت. همچنین از مسئولین آسایشگاه مجوز برای انجام تحقیق اخذ شد.

این مطالعه توسط شورای پژوهش دانشگاه علوم پزشکی کاشان و نیز کمیته اخلاق در پژوهش‌های انسانی این دانشگاه مورد تایید قرار گرفته است. با توجه به این که کسب رضایت از دانشجویان در ابتدای تحقیق می‌توانست نتایج را مخدوش کند، بنا به تصویب کمیته اخلاق، از همه دانشجویان در انتهای تحقیق رضایت نامه کتبی اخذ شد. به دانشجویان اطلاع داده شد که اطلاعات فردی آن‌ها محرمانه خواهد ماند و نوع پاسخ آن‌ها به

یافته‌ها

در مجموع ۵۹ دانشجو در این مطالعه شرکت کردند. که از این تعداد ۲۷ نفر ترم هفتم (گروه مداخله) و ۳۲ نفر ترم هشتم (در گروه کنترل) قرار گرفتند. جدول ۱ نشان می‌دهد که دو گروه از نظر ویژگی‌هایی فردی تفاوت معنی‌داری با یکدیگر نداشته‌اند.

جدول (۱): ویژگی‌های فردی دانشجویان

متغیر	گروه	مداخله	کنترل	P
جنس	مرد	۹ (۳۲/۳)	۱۵ (۴۶/۹)	۰/۴۲
	زن	۱۸ (۶۶/۷)	۱۷ (۵۳/۱)	
وضع تأهل	مجرد	۲۲ (۸۱/۵)	۲۷ (۸۴/۴)	۰/۷۶
	متأهل	۵ (۱۸/۵)	۵ (۱۵/۶)	
داشتن سالمند در خانواده	بلی	۱۲ (۴۴/۴)	۲۰ (۶۲/۵)	۰/۱۶
	خیر	۱۵ (۵۵/۶)	۱۲ (۳۷/۵)	
سابقه دوستی با سالمند	بلی	۲۰ (۷۴/۱)	۱۷ (۵۳/۱)	۰/۰۹
	خیر	۷ (۲۵/۹)	۱۵ (۴۶/۹)	
سابقه بازدید از سرای سالمندان	بلی	۱۸ (۶۶/۷)	۲۴ (۷۵)	۰/۴۸
	خیر	۹ (۳۲/۳)	۸ (۲۵)	

آغاز و پایان مطالعه در هر یک از گروه‌ها توسط آزمونی زوجی بررسی شد و نشان داد که تفاوت نمرات نگرش گروه مداخله در قبل و پس از مداخله معنی‌دار نبوده ( $P=0/56$ ) ولی تفاوت نمرات نگرش آغاز و پایان مطالعه در گروه کنترل معنی‌دار بوده است ( $P=0/25$ ).

جدول ۲، نشان می‌دهد که میانگین نمرات نگرش دانشجویان در دو گروه کنترل و مداخله در ابتدای مطالعه تفاوت معنی‌داری نداشته است ( $P=0/62$ ). همچنین، جدول ۲ نشان می‌دهد که پس از مداخله، میانگین نمره نگرش گروه مداخله تفاوت محسوسی نکرده اما میانگین نمره نگرش گروه کنترل افزایش یافته و این تفاوت از نظر آماری معنی‌دار بوده است ( $P=0/01$ ). تفاوت نمرات

جدول (۲): مقایسه میانگین و انحراف معیار نمرات نگرش دو گروه کنترل و مداخله در ابتدا و انتهای مطالعه

نمرات نگرش	گروه	مداخله	کنترل	نتیجه آزمون t
		(انحراف معیار) میانگین	(انحراف معیار) میانگین	مستقل
قبل از مداخله		۱۱۸/۱۸ (۹/۵۵)	۱۱۹/۴۰ (۱۱/۵۰)	$p=0/62$ $t=-0/49$
بعد از مداخله		۱۱۹/۶۲ (۸/۹۶)	۱۲۵/۳۷ (۸/۲۲)	$p=0/01$ $t=-2/66$
P value آزمون t زوجی		۰/۵۶	۰/۲۵	

شرکت کردند ۵۱/۹ درصد و در گروه کنترل ۴۳/۸ درصد بوده است ( $P=0/53$ ). اما در انتهای مطالعه، فراوانی نگرش مثبت در گروه

جدول ۳ نشان می‌دهد که پیش از شروع مداخله، فراوانی نگرش مثبت در دانشجویانی که در برنامه مراقبت از سالمند

مداخله که در برنامه مراقبت از سالمند شرکت کردند ۴۸/۱ درصد و داشته‌اند ۸۱/۲ درصد بوده است ( $P=0/007$ ). در گروه کنترل که تنها یک بازدید یک روزه از مرکز سالمندان

**جدول (۳):** فراوانی نگرش مثبت و منفی به سالمندی در دو گروه کنترل و مداخله در ابتدای و انتهای مطالعه

P	گروه مداخله		گروه کنترل	
	تعداد	(درصد)	تعداد	(درصد)
۰/۵۳	۱۳	(۴۸/۱)	۱۸	(۵۶/۲)
	۱۴	(۵۱/۹)	۱۴	(۴۳/۸)
۰/۰۰۷	۱۴	(۵۱/۹)	۶	(۱۸/۸)
	۱۳	(۴۸/۱)	۲۶	(۸۱/۲)

آزمون آماری t زوجی برای بررسی رابطه میان نگرش دانشجویان به سالمندی و سایر متغیرها (نوع خانواده، داشتن فرد سالمند در خانواده، داشتن رابطه دوستی با فرد سالمند، سابقه رابطه معناداری میان این متغیرها و نمره نگرش به سالمندی در قبل و بعد از مداخله مشاهده نشد (جدول ۴).

**جدول (۴):** رابطه میان نگرش دانشجویان به سالمندی و سایر متغیرها در قبل و بعد از مداخله

P	انتهای مطالعه		ابتدای مطالعه		متغیر مورد بررسی
	(انحراف معیار)	میانگین	(انحراف معیار)	میانگین	
۰/۵۰	۱۲۲/۹۶	(۸/۸۴)	۱۱۸/۸۶	(۱۰/۲۳)	هسته‌ای
	۱۲۰/۶۲	(۱۰/۴۰)	۱۱۹/۶۲	(۱۳/۴۴)	گسترده
۰/۴۹	۱۲۳/۵۱	(۹/۹۶)	۱۱۶/۴۴	(۱۰/۳۱)	داشتن فرد سالمند در خانواده
	۱۲۱/۹۰	(۸/۲۱)	۱۲۱/۰۹	(۱۰/۵۱)	خیر
۰/۰۶	۱۲۵/۵۹	(۷/۲۲)	۱۲۱/۳۱	(۱۲/۰۵)	داشتن رابطه دوستی با فرد سالمند
	۱۲۰/۸۹	(۹/۵۹)	۱۱۷/۵۶	(۹/۵۱)	خیر
۰/۱۹	۱۲۵/۰۵	(۸/۷۲)	۱۱۷/۰	(۸/۷۵)	سابقه ارتباط با سالمندان
	۱۲۱/۶۶	(۹/۰۴)	۱۱۹/۷۶	(۱۱/۳۰)	مقیم در سرای سالمندان

نگرش دانشجویان پرستاری در سال اول منفی، و دانشجویان سال سوم دارای نگرش خنثی بودند (۳۱،۲۰). Hweidi و همکاران در اردن نیز، نگرش نیمی از دانشجویان پرستاری را کمی مثبت، گزارش کردند (۳۲). در مطالعه Sevily و همکاران، هرچند نشان داده شد که بیش از نیمی از شرکت کنندگان نگرش منفی در باره سالمندان دارند ولی اکثریت آن‌ها اظهار داشتند که در مراقبت از افراد سالمند رفتار مثبتی دارند (۳۳).

در پژوهش حاضر، فراوانی نگرش مثبت در دانشجویانی که در برنامه مراقبت از سالمند شرکت کردند از ۵۱/۹ درصد در ابتدا به

## بحث و نتیجه گیری

در پژوهش حاضر، نگرش دانشجویان گروه مداخله از مثبت در ابتدای مطالعه به منفی در انتهای مطالعه کاهش یافت که به نظر می‌رسد تجربه مراقبت بالینی از سالمندان، بر ارتقاء نگرش نسبت به آن‌ها بی اثر بوده است. این یافته، با اعتقاد مبنی بر اینکه تجارب بالینی روی نگرش به سالمندان اثر مثبت می‌گذارد، هم‌خوانی ندارد (۲۸).

در پژوهش حاضر، نگرش دانشجویان نسبت به سالمندان در ابتدای مطالعه در گروه مداخله مثبت و در گروه کنترل منفی بود. در مطالعه حسینی سرشت و همکاران و Sodehamn و همکاران

حاضر دارای این ویژگی نبود. لذا توصیه می‌شود که نظارت بر خانه سالمندان توسط مسئولین مربوطه، افزایش یابد.

در تحقیق حاضر، بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون  $t$  زوجی عامل جنسیت، بر نگرش نسبت به سالمند در گروه مداخله، تأثیرگذار نبود. اما شواهد نشان داده‌اند که عامل جنسیت روی نگرش اثر دارد. هرچند در مطالعه Hweidi و همکاران دانشجویان مرد نسبت به دانشجویان زن، نگرش مثبت‌تری داشتند و در مطالعه Hawkins و همکاران هر دو جنس نسبت به افراد سالمند نگرش منفی داشتند (۴۰) اما در اکثر مطالعات، جنس مؤنث دارای نگرش مثبت‌تری نسبت به سالمندان بودند (۳۹،۲۰-۴۰) که ممکن است این امر تا حدی حاصل معیارهای فرهنگی باشد که بر اساس آن کار مراقبت یک کار زنانه محسوب می‌شود (۲۰). Yildirim Usta و Deltisidou نیز در مطالعات خود با اشاره به این مطلب، پیشنهاد داده‌اند که دانشجویان جوان مذکر، به عنوان گروه هدف برای مداخلات آموزشی در جهت ارتقای دانش و نگرش آن‌ها در نظر گرفته شوند (۳۹-۴۱).

در این پژوهش، بین تماس قبلی با سالمند (وجود سالمند در خانواده و دوستی با فرد سالمند سابقه بازدید از خانه سالمندان) و میانگین نمرات نگرش در گروه مداخله مشاهده نشد. در مطالعه Ryan و همکاران، نگرش دانشجویانی که اظهار کردند با سایر افراد سالمند نیز در ارتباط هستند، قبل و بعد از مداخله مثبت‌تر از افرادی بود که در زندگی روزانه با سالمندان ارتباط نداشته‌اند (۳۵). در مطالعه شهیدی، رابطه بین تماس با سالمندان در محیط خانواده و نگرش نسبت به سالمندان معنی‌دار نبوده، ولی تجربه بیشتر با سالمندان در محیط جامعه و کار رابطه معنی‌دار و منفی با پذیرش شخصی نسبت به افراد سالمند داشته است (۴۲).

برنامه مراقبت از سالمندان، روی نگرش دانشجویان اثر منفی داشته است. با وجود این، این امر ممکن است با عوامل دیگری از جمله وضعیت سلامت سالمندان مقیم خانه سالمندان و نیز شرایط محیطی آن‌ها ارتباط داشته باشد. لذا پیشنهاد می‌شود مطالعات بیشتری در این زمینه با در نظر گرفتن عوامل مؤثر بر نگرش دانشجویان نسبت به سالمند انجام گیرد. هم‌چنین پیشنهاد می‌گردد که مطالعه‌ای مقایسه‌ای در سایر جایگاه‌های مراقبت از سالمند همچون بخش‌های بیمارستانی و خانه سالمندان خصوصی نیز انجام گیرد. همچنین توصیه می‌شود مطالعه‌ای مشابه در دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی، انجام گیرد.

در پایان متذکر می‌شود که این مطالعه به دلیل محدودیت اجرایی، در یک خانه سالمندان دولتی اجرا شد که بالطبع شرایط آن با خانه سالمندان خصوصی و بخش‌های بیمارستانی متفاوت است. همچنین قبل از اجرای این مطالعه، دانش دانشجویان درباره

۴۳ درصد در انتهای مداخله کاهش یافته است. اما در گروه کنترل که تنها یک بازدید یک روزه از مرکز سالمندان داشته‌اند فراوانی نگرش مثبت از ۴۸/۱ درصد در ابتدا به ۸۱/۳ درصد در انتهای مطالعه افزایش یافته است. این یافته با نتایج مطالعه Murray و همکاران که در آن نگرش دانشجویان پرستاری بعد از اجرای برنامه آموزشی - مراقبتی از سالمندان نسبت به آنان از مثبت به منفی تغییر یافته بود، هم‌خوانی دارد (۳۴) ولی با مطالعه Ryan و همکاران هم‌خوانی ندارد. این محققان گزارش داده‌اند که نگرش مثبت دانشجویان پرستاری، بعد از اجرای مداخلات آموزشی و مواجهه عملی با سالمندان در بیمارستان و خانه سالمندان، تغییر نکرده است (۳۵). هم‌چنین در مطالعه Scheffler و همکاران نیز گزارش شد که نگرش و دانش دانشجویان پرستاری نسبت به سالمندان بعد از مواجهه با سالمندان مقیم در خانه سالمندان به طور معناداری افزایش یافته است (۳۶). این احتمال وجود دارد که نحوه برخورد دانشجویان با سالمندان، میزان آمادگی برای برقراری ارتباط با افراد سالمند، محیطی که در آن ارتباط بین دانشجویان و سالمندان برقرار می‌شود، بر نگرش دانشجویان به سالمند تأثیر می‌گذارد. در این پژوهش دانشجویان گروه مداخله با سالمندان مقیم در خانه سالمندان ارتباط برقرار نموده و به مراقبت از آن‌ها پرداخته‌اند. در این محیط، علاوه بر سالمندان سالم، سالمندان بیمار و ناتوان نیز بستری بودند و گروه مداخله به مدت ۱۰ روز با رنج و ناراحتی آنان سروکار داشتند. درحالی‌که دانشجویان گروه کنترل، با سالمندان مقیم خانه سالمندان ارتباط قوی نداشته‌اند، نگرش آن‌ها نسبت به سالمندان مثبت شده است. مسئله وجود آمادگی برای برقراری ارتباط نیز عامل مهمی در تغییر نگرش می‌باشد. در مطالعه Murray یکی از علل نگرش منفی دانشجویان نسبت به سالمندان، ترس دانشجویان از برقراری ارتباط با سالمندان دارای اختلال رفتاری و جسمی ذکر شد (۳۴). آمادگی بر پایه آموزش، اصلی‌ترین عامل در شکل دهی نگرش نسبت به مراقبت از بیمارانی سالمندان است (۲۰). Buttner و همکاران نشان دادند که اجرای یک دوره آموزش پرستاری از سالمند باعث کاهش اضطراب و بهبود نگرش دانشجویان پرستاری نسبت به مراقبت از سالمندان می‌شود (۳۷). لذا ضروری است که قبل از قرارگیری دانشجویان در شرایط مراقبت از سالمندان، آموزش‌های مناسب در ارتباط با سالمندان توسط اساتید و مربیان مجرب به دانشجویان داده شود. محیط تماس با افراد سالمند نیز فاکتور مؤثر در تغییر نگرش است. Langland و همکاران معتقدند که جو آرام خانه‌های سالمندان، مهارت‌های ارتباطی و نگرش دانشجویان را بهبود می‌بخشد و به آن‌ها اجازه تمرکز بیشتر روی مهارت‌های ارتباطی و پرستاری پایه را می‌دهد (۳۸). اما مکان مورد پژوهش، در مطالعه

### تقدیر و تشکر

مجریان پژوهش بر خود لازم می‌دانند که از مساعدت و همکاری مدیریت و پرسنل مرکز نگهداری سالمندان گلابچی و کلیه شرکت کنندگان این پژوهش، تشکر و قدردانی نمایند.

سالمندی، مورد ارزیابی قرار نگرفته و دانشجویان پیش از حضور در خانه سالمندان آماده نگردیده بودند، این امر می‌تواند روی یافته‌های پژوهش اثر گذاشته باشد.

### References:

1. Rai F, Hashemi M, Amiri M, Chaman R. Ageing and problems of aging: A cross-sectional study in the shahrod city. *Iran J Ageing* 2009; 6(20): 26-30.
2. Sam Aram E, AhmadI Bani Z. Survey of the Factors affecting on situation of elderly in family. *Iran J Ageing* 2006; 2 (4):269-79.
3. World Health Organization (WHO). 10 facts on ageing and the life course.[cited 2008 Sep 10]; Available from: URL:<http://www.who.int/topics/ageing/en/htm>.
4. Abedi H, Moatafa vidarani F, Mohd Riji H. The elderly perception & views on their health – facilitation &inhibiting factors in elderly health care in Iran: a qualitative study. *Procedia Social & behavioral Science* 2010;5:222-6.
5. Masoudi R, Soleimani MA, Hasheminia AM, Qorbani M, Hasan Pourdehkordi A, Bahrami N. The effect of family centered empowerment model of the quality of life in elderly people. *JQUMS* 2010; 14(1):57-64.
6. Heravi Karimi M, Jadid Milani M. Survey of Knowledge of the family about the abuse of older women in Tehran. *J Fundam Ment Health* 2003; 23 - 24: 105-110.
7. Adib-Hajbaghery M, Aminolroayae Yamini E. The experiences of Kashan's elementary students of the elderly hospice. *J Behav Sci* 2011; 9(2):123-32.
8. Rezaei S, Manouchehri M. Comparison of mental disorders in elderly people living at home and elderly people in sanitarium in Tehran. *Iran J Ageing* 2008, (7) 3: 16-25. (Persian)
9. Harwood J, Hewstone M, Paolini S, Voci A. Grandparent-grandchild contact and attitudes toward older adults: moderator and mediator effects. *Pers Soc Psychol Bull* 2005;31(3):393–406.
10. Horgan A, Fees B. Undergraduate Research Community - Children's Perceptions of Older Adults [Internet]. [cited 2014 Mar 8]. Available from: <http://www.kon.org/urc/horgan.html>
11. Kuehne VS. Intergenerational Strategies Series Making What Difference? How Intergenerational Programs Help Children and Families.2005.available in: <http://tarc.aecf.org/initiatives/mc/readingroom/documents/Kuehne.pdf>
12. Kaplan MS. International Programs in Schools: Considerations of Form and Function. *Int Rev Educ* 2002;48(5):305–34.
13. Jarrott SE. Programs that affect Intergenerational Solidarity [Internet]. Available from: [http://www.researchgate.net/publication/242162008\\_Programs\\_that\\_affect\\_Intergenerational\\_Solidarity](http://www.researchgate.net/publication/242162008_Programs_that_affect_Intergenerational_Solidarity)
14. Bales SS, Eklund SJ, Siffin C. Children's perceptions of elders before and after a school-based intergenerational program. *Educ Gerontol* 2000; 26(7):677-89.
15. Kuraoka M. The effect of an intergenerational program on Japanese elementary school students' attitude and academic performance. Boston: Boston University; 2009.P.198.
16. Fujiwara Y, Watanabe N, Nishi M, Lee S, Ohba H, Yoshida H, et al. Regulatory factors for images of the elderly among elementary school students assessed through secular trend analyses by

- frequency of inter-exchange with "REPRINTS" senior volunteers. *Nippon Koshu EiseiZasshi* 2007; 54(9): 615-25.
17. Barton H. Effect of an intergenerational program on the attitudes of emotionally disturbed youth toward the elderly. *Educ Gerontol* 1999;25(7): 623-40.
  18. Gonzalez MZ. The effects of intergenerational interaction on aging. *Educ Gerontol* 2008; 34: 292-305.
  19. Kessler EM, Staudinger UM. Intergenerational potential: Effects of social interaction between older adults and adolescents. *Psychol Aging* 2007; 22(4):690-704.
  20. Hosseini seresht A, Ziba Nasiri F, Zounemat Kermani A, Hosseini F. Compared Nurses and nurse student attitude towards care of old patient. *J Nurs* 2005; 19 (45):55-66.
  21. Kiliç D, Adibelli D. The validity and reliability of Kogan's attitude towards old people scale in the Turkish society. *Health* 2011; 3(9):602-8.
  22. Lambrinou E, Sourtzi P, Kalokerinou A, Lemonidou C. Attitudes and knowledge of the Greek nursing students towards older people. *Nurse Educ Today* 2009; 29:617-22.
  23. Courtney M, Tong, S, Walsh A. Acute care nurses' attitudes toward older patients: A literature Review. *Int J Nurs practice* 2000;6(2):62-9.
  24. Herdman E. Challenging the discourse of nursing ageism. *Int J Nurs Stud*; 2002. 39: 105-14.
  25. Hamadani-Zadeh F, Motahedian Tabrizi E, Sarhangi F, Zigheymat F. survey the nurses' attitudes toward health care of elderly patients. *Kowsar Med J* 2008; 13(3): 253-8.
  26. Cozort RW. Student nurses' attitudes regarding older adults: Strategies for fostering improvement through academia. *Teach Learn Nurs* 2008; 3: 21-5.
  27. Walsh SM, Chen S, Hacker M, Broschard D. A creative-bonding intervention and a friendly visit approach to promote nursing students' elfranchisence and positive attitudes toward elders: A pilot study. *Nurs Educ Today* 2008; 28:363-70.
  28. Skaalvik MW, Normann K, Henriksen N. Nursing homes as learning environments: the impact of professional dialogue. *Nurse Educ Today* 2012;32(4):412-6.
  29. Engström G, Fagerberg I. Attitudes towards older people among Swedish health care students and health care professionals working in elder care. *Nurs Rep* 2011; 1(2):2-6.
  30. Rejeh N, Heravi-karimooi M, Montazeri A, Foroughan M, Vaismoradi M. Psychometric properties of the Iranian version of the Kogan's Attitudes toward Older People Scale. *Japan J Nurs Sci* 2012;1-7.
  31. Soderhamn O, Lindencrona C, Gustavsson SM. Attitudes toward older people among nursing students and registered nurses in Sweden. *Nurs Educ Today*. 2001;21(3):225-9.
  32. M. Hweidi I, M. Al-Obeisat S. Jordanian nursing students' attitudes toward the elderly. *Nurse Educ Today* 2006; 26, 23-30.
  33. Senol Celik S, Kapucu S, Tuna Z Akkus Y. Views and attitudes of nursing students towards ageing and older patients. *Australian J Adv Nurs* 27(4):24-30.
  34. Murray M, Chambers M. Effect of contact on nursing students' attitudes to patients. *Nurse Educ Today* 1991;11(5):363-7.
  35. Ryan A, Melby V, Mitchell L. An evaluation of the effectiveness of an educational and experiential intervention on nursing students' attitudes towards older people. *Int J Older People Nurs* 2007;2(2):93-101.
  36. Scheffler SJ. Do clinical experiences affect nursing students' attitudes toward the elderly? *J Nurs Educ* 1995;34(7):312-6.

37. Buttner ADM. Changes in students' attitudes toward aging after a gerontological nursing course. ETD collection for University of Nebraska - Lincoln 2008:P.1-173.
38. Langland R, Raithel J, Benjamin G, Benson R, Crim B, Kunz C. Change in basic nursing students' attitudes toward the elderly after a nursing home experience. *J Nurs Educ* 1986;23(1):31-4.
39. Usta YY, Demir Y, Yönder M, Yildiz A. Nursing students' attitudes toward ageism in Turkey. *Arch Gerontol Geriatr* 2012;54(1):90-3.
40. Deltsidou A, Gesouli- Voltyraki E, Mastrogiannis D, Mantzorou M, Noula M. Nurse teachers' and student nurses' attitudes towards caring the older people in a province of Greece. *Health Sci J* 2010;4(4):245-57.
41. Shahidi S, Jannesari NT. Effects of formal Training on student's Attitudes Toward the Aged. *Psychol Res* 2004;7(1,2):78-92.

## THE EFFECT OF CARING OF THE ELDERLY ON NURSING STUDENTS' ATTITUDE TOWARD THE ELDERLINESS

Mohamad Ghasaby M<sup>1</sup>, Adib-Hajbaghery M<sup>2\*</sup>, Masaudi Alavi N<sup>3</sup>

Received: 28 Nov, 2013; Accepted: 25 Jan, 2014

### Abstract

**Background & Aims:** The care of the elderly is an important part of the tasks of a professional nurse, that may be influenced by many factors, including their attitudes toward aging. Some studies have reported that nursing students have negative attitudes towards the elderly and their care, and it seems that they are not eager to care for the elderly in their career choices. It is believed that this phenomenon greatly affects older adults. Therefore, it is proposed to create a positive attitude among nursing students, and they should therefore be exposed to the conditions of clinical care of older people.

**Materials & Methods:** This study was conducted to determine the effect of caring of the elderly on nursing students' attitude toward the elderliness. The study is a double-blind clinical trial with 54 participates. Sampling was done randomly. Students on their 8th semester (n=32) were assigned to the control group, and students on their 7th semester were in the intervention group (n=27).

At first, all students completed a pre-test. Then, the intervention group were divided into 4 small sub-groups with 6-7 individuals, and the control groups were divided into 4 small sub-groups with 8 individuals in each. To each of the intervention sub-groups, the care of an elderly person was designated for a duration of 10 consecutive days. On the 11<sup>th</sup> day, the post- test was done. The data were analyzed by dispersion index, independent and paired t-test, ANOVA, chi-square and Fisher exact tests.

**Result:** Before the intervention, the positive attitude of students who participated in the care of the elderly was 51/9% which is reduced to 43% at the end of the intervention (p=0.53). In the control group, frequency of positive attitude increased from 48/1% to 81/3%.

**Conclusion:** The care program of old patients has negative effects on students' attitude toward elderly. However, it may also be associated with other factors such as health status of the patient, the nursing home residents, and their environment.

**Keywords:** Care, elderly, attitude

**Address:** School of nursing and midwifery, Kashan University of Medical Sciences, Iran

Tel: (+98)3615550021

**Email:** adib1344@yahoo.com

<sup>1</sup> Nursing Student, Student Research Committee, Kashan University of Medical Sciences, Iran

<sup>2</sup> Professor, Trauma Nursing Research Center, Kashan University of Medical Sciences (Corresponding Author)

<sup>3</sup> Associate Professor, Trauma Nursing Research Center, Kashan University of Medical Sciences